

Reactie NOOM op rapport Algemene Rekenkamer

- 14 november 2019 -

“Tussen de 34.000 tot 51.000 huishoudens onder het bestaansminimum krijgen geen aanvulling op AOW”

Het NOOM herkent zich in de [bevindingen, conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer](#) in het rapport ‘Ouderdomsregelingen ontleed’. Een deel van de ouderen die onder het bestaansminimum leven omdat ze de aanvulling op de AOW (de zgn. Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen, ofwel AIO) mislopen, betreft van oorsprong Nederlandse ouderen. Daarnaast gaat het hier echter ook om een grote groep migrantenouderen.

Armoede migrantenouderen

Eerder zette het NOOM de cijfers met betrekking tot de armoede onder oudere migranten op een rij: 40% van hen leeft langdurig en structureel onder de armoedegrens (zie [Factsheet Armoede onder migranten-55-plussers](#)). Onder ouderen die geen migratieachtergrond hebben is dit percentage 2,5% (*SEO-rapport nr. 2017-09, gebaseerd op cijfers van het CBS*). De armoede onder oudere migranten is o.a. het gevolg is van:

- een onvolledige AOW-opbouw, samen met geen of een heel laag aanvullend pensioen,
- het hebben van een jongere partner zonder inkomen,
- het niet aanvragen van inkomensvoorzieningen zoals huur- en/of zorgtoeslag en AIO,
- het vanwege de kostendelersnorm gekort worden op de AIO.

Geen gebruik van AIO

Dat lang niet alle migrantenouderen die onder het bestaansminimum leven gebruik maken van inkomensvoorzieningen zoals de AIO heeft verschillende oorzaken. Zoals bijvoorbeeld onvoldoende kennis van het zeer complexe Nederlandse sociale zekerheidsstelsel en de afhankelijkheid van derden om deze aan te vragen. Andere factoren zijn de voorwaarden van voorzieningen als de AIO, die onvoldoende rekening houden met de situatie van de ouderen waarvoor de regeling juist is bedoeld, zoals:

- de angst om fouten te maken met als gevolg ontvangen geld moeten terugbetalen maar ook (hoge) boetes opgelegd krijgen;
- niet levenslang tot de bijstand veroordeeld willen zijn;
- dat het samenwonen met een familielid (bijvoorbeeld omdat men zorg nodig heeft) leidt tot een korting van de AIO. Dit is het gevolg van de kostendelersnorm, ook wel mantelzorgboete genoemd.

Gevolgen van langdurig leven in armoede

Oudere migranten vormen een groot deel van de 34.000 tot 51.000 huishoudens die recht op de AIO hebben maar deze niet aanvragen. Hierdoor komen zij gemiddeld bijna € 200,- per maand tekort (*Armoede in kaart, SCP 2018*). In de praktijk betekent dit dat zij niet elke dag warm of gezond kunnen eten, dat zij niet naar de tandarts of specialist gaan en/of hun medicijnen afhalen; dat zij niet meer buiten de deur komen omdat ze het OV niet kunnen betalen, laat staan lidmaatschap van organisaties. Met als gevolg eenzaamheid en depressies. Meerdere onderzoeken (waaronder ‘[Gezondheid van oudere migranten in de vier grote steden](#)’, GGD Amsterdam, 2015) laten zien dat deze gevoelens vaker bij migrantenouderen voorkomen dan onder hun Nederlandse leeftijdsgenoten zonder een migratieachtergrond: de helft van de migrantenouderen heeft minimaal 4 chronische ziekten (dat is 2 keer zoveel als ouderen zonder migratieachtergrond). Daar waar 50% van de Nederlandse ouderen zich matig tot (zeer) ernstig eenzaam voelt, ligt dit percentage bij migrantenouderen boven de 60%.

Aanbevelingen

Dat zoveel ouderen niet het geld krijgen waar ze recht op hebben, komt onder meer door beperkte informatie-uitwisseling tussen overheidsdiensten, stelt de Rekenkamer. Zo kan de Sociale Verzekeringsbank, die verantwoordelijk is voor de uitkering, de inkomens- en vermogensgegevens waarover de Belastingdienst beschikt, niet inzien. Dat mag niet volgens privacyregels. "We adviseren de minister van Sociale Zaken om te kijken of dat toch mogelijk kan worden gemaakt", stelt Ewout Irrgang van de Algemene Rekenkamer.

Ook het NOOM is hier een voorstander van. Steeds vaker zien we dat instanties hun **bestanden aan elkaar koppelen** om armoede en schulden effectief aan te kunnen pakken. Zoals bijvoorbeeld in de aanpak van de schuldenproblematiek waaraan ook de banken hun medewerking verlenen. Dit gebeurt vanwege het besef dat het niet of (te) laat de helpende hand bieden uiteindelijk leidt tot grotere problemen bij betrokkenen alsook tot hogere maatschappelijke kosten.

Na de koppeling van bestanden, zou **automatische toekenning van inkomensvoorzieningen als huur- en zorgtoeslag en de AIO**, uiteraard na toetsing van de voorwaarden, een volgende stap moeten zijn. De huidige aanvraag- en toekenningsprocedures van toeslagen en regelingen met verrekeningen achteraf, vormen een te hoge drempel voor juist de groepen die deze voorzieningen het hardst nodig hebben.

Het doen van **nader onderzoek** naar de redenen waarom mensen geen gebruikmaken van de AIO is een van de andere aanbevelingen van de Rekenkamer. Uit de honderden voorlichtingsbijeenkomsten die het NOOM in de periode vanaf 2015 heeft georganiseerd en waarbij meer dan 20.000 ouderen zijn bereikt, luidt de reactie van de deelnemers als hiernaar wordt gevraagd steeds: niet de onbekendheid met de AIO of de bureaucratische procedures, maar de **voorwaarden van de AIO**, vormen de grootste belemmering. Voorwaarden die voortkomen uit het gegeven dat de AIO geen volksverzekering is zoals de AOW, maar een bijstandsuitkering.

Zolang de **voorwaarden** die de ouderen als meest beknellend ervaren niet veranderen, zal een groot deel van hen alsnog 'kiezen' voor een bestaan onder het minimum. Gezien de negatieve gevolgen hiervan voor de ouderen zelf, alsook voor de samenleving als geheel, bepleit het NOOM:

- verhoging van de vermogensgrens (inclusief huis in het buitenland);
- het afschaffen van de kostendelersnorm;
- het verlengen van het maximaal toegestane verblijf in buitenland tot een half jaar (zoals eerder het geval was) voor zowel de AIO-er zelf als voor zijn (eventueel jongere) partner.

Bovenstaande aanbevelingen zijn eerder door het NOOM naar voren gebracht, in gesprekken met en/of brieven aan Tweede Kamerleden, alsook op 3 juni jl. tijdens het Rondetafelgesprek 'Arme ouderen' van de vaste Tweede Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het NOOM bracht de volgende 10 punten naar voren om de schrijnende armoede onder migrantenouderen te verminderen:

1. *Het aanvullend pensioen altijd mogen houden en niet in het AOW-gat laten verdwijnen.*
2. *Afschaffen van de kostendelersnorm voor alle AOW-gerechtigde ouderen, dus ook voor hen die een AIO ontvangen.*
3. *Erkenning van de door Surinaamse en Caribische ouderen opgebouwde AOW-jaren voordat zij naar Nederland kwamen, waardoor zij geen beroep meer hoeven te doen op de AIO. Velen van hen zullen hierdoor ook hun aanvullend pensioen volledig kunnen behouden.*
4. *De AIO-voorwaarden versoepelen (bijv. de vermogensgrens in de bijstand verhogen).*

5. *Behoud IOAW- en IOW-regelingen voor langdurig werklozen, zodat 55-plussers niet rechtstreeks in bijstand belanden na afloop van de WW-periode.*
6. *Minder complexe toeslagenstelsel / automatisch toekennen van toeslagen.*
7. *Jongere partnertoeslag: recht op 70% (i.p.v. 50%) AOW voor de gepensioneerde met een jongere partner zonder inkomsten (conform de norm voor alleenstaande AOW-ers).*
8. *Stoppen met verdere verhoging AOW-leeftijd bij de laagste inkomensgroepen.*
9. *Maximum aan stapeling van eigen bijdragen en eigen risico cq. vergoeding van het verplichte eigen risico voor de laagste inkomens.*
10. *Kijken naar de inhoud van stadspassen: profiteren migrantenouderen hier ook voldoende van?*

In zijn [brief aan de Tweede Kamer](#) d.d. 16 augustus 2019 in reactie op de vragen van 50PLUS Kamerlid Van Brenk over arme ouderen, stelt **minister Koolmees** weliswaar dat hij het beeld dat uit de door het NOOM gepresenteerde cijfers naar voren komt sociaal niet aanvaardbaar vindt en het zorgelijk te vinden dat een groep ouderen financieel zo kwetsbaar is. Hij vindt het echter te ver voeren om in zijn reactie bovengenoemde 10 punten afzonderlijk te behandelen, al stelt hij bereid te zijn actief en gericht te bevorderen dat ouderen met een migratieachtergrond meer gebruik gaan maken van beschikbare regelingen om het inkomen te ondersteunen om onderbenuttingen tegen te gaan. Daarbij verwijst hij zowel naar de SVB, de G4 als het NOOM (zie de antwoorden van de minister op de vragen 25 t/m 28).

Hoe positief het NOOM ook de erkenning van de problematiek door de minister vindt, zijn reactie is tegelijkertijd enorm teleurstellend omdat het alle **urgentie** mist die de schrikbarende armoede onder migrantenouderen vereist. Deze urgentie is nodig, zowel ten opzichte van de huidige AOW-gerechtigden, alsook ten opzichte van de volgende generatie, de huidige 55-plussers. Zo signaleert het CBS (*Welvaart in Nederland, 2019*) dat juist onder 55 tot 65-jarigen er sprake is van een toename van langdurige armoede: terwijl de armoede in Nederland gelijk blijft, stijgt langdurige armoede vooral onder 55-plussers. Dit is de groep die werkloos of arbeidsongeschikt raakt en waarbij het niet meer lukt om een betaalde baan te vinden. Ook in deze groep zijn mensen met een migratie-achtergrond oververtegenwoordigd.

Tot slot vinden we het als NOOM van belang nogmaals te wijzen op de noodzaak de **toegankelijkheid van de regelingen zelf en de informatie hierover** te vergroten door meer voorlichting en begeleiding in - letterlijk en figuurlijk – de eigen taal, bij voorkeur met inzet van ervaringsdeskundigen en goed opgeleide/begeleide vrijwilligers uit de migrantengemeenschappen zelf. Zij vormen een onmisbare schakel om de oudere migranten te bereiken en ondersteunen. Hiertoe is het van belang dat de netwerken van migrantenouderen worden versterkt door meer facilitering, waardering en vergoeding van de door hen geleverde inspanningen.

De brede kamersteun voor de **motie Kerstens** (nr. 35300XVI-71) d.d. 31 oktober 2019 **over de rol van NOOM bij zorg en ondersteuning aan thuiswonende ouderen met een migrantenachtergrond** vormt hiertoe een goede aanzet. Het stimuleren - en ook in financiële zin meer waarderen - van vrijwilligerswerk is een investering die zichzelf in meerder opzichten zal terugverdienen: meer (oudere) migrantenvrijwilligers kunnen zelf zinvol maatschappelijk actief bezig zijn én tegelijk anderen bij de samenleving betrekken, hiermee hun eigen isolement en dat van anderen doorbrekend. Met alle gunstige gevolgen van dien.